

HAL
open science

Kehityks ilman aseita

Jacques Fontanel

► **To cite this version:**

| Jacques Fontanel. Kehityks ilman aseita. Aseiden-riisunnan aika, Unesco Kuriiri, 1993. hal-03298452

HAL Id: hal-03298452

<https://hal.univ-grenoble-alpes.fr/hal-03298452>

Submitted on 23 Jul 2021

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Kehitys ilman aseita

Jacques Fontanel

ASEIDEN-RIISUNNAN AIKA

Unesco Kuriri

11/1993

Ajatusta aseistariisunnasta kehitysyhteistyön hyväksi tutkittiin erityisesti 1980-luvun alussa YK:n aloitteesta. Siinä korostettiin suurvaltojen asevarustelukilpailun aiheuttamaa taloudellista taakkaa, kun taas kehitysapu osoittautui hyvin riittämättömäksi. Kansainvälisten sopimusten puitteissa oli kyse siitä, että erittäin militarisoituneet teollisuusmaat vähentäisivät asevarustelunsa rahoitusta ja antaisivat osan näistä säästöistä kolmannen maailman maiden kehityksen tukemiseen. Tämän jälkeen esitettiin kolme pääkysymystä. Onko aseistus kehityksen jarru? Onko aseistariisunnalla myönteisiä vaikutuksia ainoastaan kehittyneiden maiden kansantalouksiin? Voidaanko aseistariisuntaan helposti liittää resurssien siirto kehittyneistä maista kehitysmaihin?

The idea of disarmament for development was particularly explored in the early 1980s, at the initiative of the UN. It highlighted the economic burden of the great powers' arms race, while development aid was proving to be highly insufficient. Within the framework of international agreements, it was a question of the highly militarised developed countries reducing the financing of their armaments and providing part of these savings to support the development of Third World countries. Three main questions were then asked. Is armament a brake on development? Does disarmament only have positive effects on the national economies of developed countries? Does the transfers of resources from developed to developing countries be realized without perverse effects?

kehitysyhteistyö, aseet, aseistariisunta, kansainvälinen apu, kansainvälinen aseistariisuntarahast

Yhdistyneet Kansakunnat on perustamisestaan lähtien pyrkinyt edistämään aseistariisuntaa luomalla tiiviin yhteyden asevarustelukilpailun vähentämisen ja kansakuntien taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen välille. Vuonna 1982 tehdyssä kattavassa tutkimuksessa aseistariisunnan ja kehityksen välisestä suhteesta todettiin, että kansallisten sotilasmenojen avoimuutta on lisättävä, että olisi hyödyllistä sijoittaa osa sotilasmenojen vähentämisen myötä vapautuvista varoista kehitysmaiden kehityksen rahoittamiseen ja että olisi hyödyllistä perustaa kansainvälinen aseistariisuntarahasto kehitysyhteistyötä varten. Mietintöä ei kuitenkaan hyväksytty yksimielisesti, ja kesäkuussa 1982 pidetyssä erityisistunnossa korostettiin, että konkreettisia mahdollisuuksia päästä asiasta sopimukseen ei ollut. Itse asiassa asia ei edes saanut suurta näkyvyyttä koko 1980-luvulla.

Itä-Euroopan poliittisten ja taloudellisten mullistusten, aseistariisuntasopimusten (jotka ovat rajoitettuja mutta todellisia keskipitkän kantaman ohjusten osalta) ja maailmanlaajuisen talouskriisin myötä ajatus aseistariisunnasta kehitysyhteistyön hyväksi on kuitenkin palannut kansainväliselle asialistalle. Odotettuja vaikutuksia koskeva optimismi, joka aikoinaan vallitsi, on nyt kuitenkin paljon vaihtelevampi. Kolme pääkysymystä on esitetty:

- Onko aseistus kehityksen jarru?
- Onko aseistariisunnalla myönteisiä vaikutuksia ainoastaan kehittyneiden maiden kansantalouksiin?
- Voidaanko aseistariisuntaan helposti liittää resurssien siirto kehittyneistä maista kehitysmaihiin?

Aseidenriisuntako kehityksen jarru?

Taloustieteilijät pitävät sotilasmenoja tuottamattomina. Sen arvo on kuitenkin lähes biljoona dollaria (eli 5 prosenttia maailman BKTL:sta), yli 50 miljoonaa ihmistä työskentelee sotilastoiminnassa, ja aseiteollisuuden tutkimus- ja kehitystoiminta työllistää yli 20 prosenttia maailman tiedeinsinööreistä.

Sotilasmenojen vaikutuksesta talouskasvuun on tehty lukuisia tutkimuksia, joiden tulokset ovat joskus ristiriitaisia. Esiin nousee kolme pääajatusta, joiden johtopäätökset ovat usein epäyhtenäisiä ja ristiriitaisia:

- Sotilasmenoilla on valta- ja sääntelyvaikutuksia nykyaikaisiin talouksiin. Marxilaisten taloustieteilijöiden mukaan sotilasmenojen kasvu on välttämätöntä, jotta markkinataloudet voivat taistella voittoprosentin laskusuuntausta vastaan. Galbraithin mukaan sotilasbudjetin tehtävänä on steriloida osa tuotteiden ylijäämästä, joka johtuu kasvavasta tarjonnasta suhteessa kysyntään, jota ostovoiman lisääntyvä rajoittuneisuus vähentää. Liberaalit ja uusklassikot kiistävät molemmat johtopäätökset ja uskovat, että markkinoiden moitteettoman toiminnan pitäisi johtaa sekä aseistariisuntaan että kehitykseen. Kansainväliset markkinat johtavat ilman valtion väliintuloa rauhaan ja kehitykseen

- Sotilasmenoilla on yleensä kielteisiä pitkän aikavälin vaikutuksia talouskasvuun. Seymour Melman väittää, että talouden militarisointi heikentää markkinatalouden voimaa edistämällä inflaatiopaineita ja vähentämällä tehokkaiden ja kollektiivisesti hyödyllisten tuotantoyksiköiden roolia. Michael Ward väittää, että vaikka sotilasmenoilla voi olla myönteisiä lyhyen aikavälin vaikutuksia talouskasvuun joissakin maissa, kuten Intiassa, Brasiliassa ja Yhdysvalloissa, nämä vaikutukset ovat pienempiä kuin muiden julkisten menojen vaikutukset. On kiistatonta, että sotilasmenot ovat kaikista julkisista menoista vähiten luovia työpaikkojen ja täydentävän taloudellisen toiminnan kannalta.

- Sotilasmenot vähentävät kansallisia investointeja. Lisääntyneet sotilasmenot eivät uhkaa vain lyhyen aikavälin kasvua vaan myös pitkän aikavälin talouskehitystä. Benoit'n (1978)

tutkimusta, jonka mukaan sotilaalliset ponnistelut edistäisivät kehitysmaiden taloudellista ja sosiaalista kehitystä, kritisoitiin tältä osin voimakkaasti ja kiistettiin sekä muodoltaan että sisällöltään.

Nämä globaalit analyysit ovat kuitenkin päteviä vain globalisoituneessa maailman mittakaavassa. Kansallisella tasolla asetoiminnalla voi olla myönteisiä vaikutuksia tiettyjen maiden talouteen. Aseteollisuus luo työpaikkoja, mikä vähentää kansallisen turvallisuuden kannalta välttämättömän tuonnin tarvetta. Vienti voi parantaa kauppatasetta. Sotilaallisella teknologialla on myönteinen vaikutus siviilituotantoon. Lisäksi sotilaallisella voimalla varmistetaan valtioiden turvallisuus naapureiden himoitsemista vastaan ja tarjotaan poliittisen, strategisen ja taloudellisen ylivallan keinot, joista suurvallat nauttivat kauppaja- ja valuuttaneuvotteluissaan vähiten suojattujen maiden kustannuksella.

Taloudellisen analyysin näkemykset ovat siis jakautuneet. On kuitenkin selvää, että yleisiä malleja ei aina voida soveltaa yksittäistapauksiin, vaan jokainen tilanne on tutkittava erikseen. Olisi kuitenkin virhe uskoa, että asepolitiikalla, jolla on lyhytaikaisia suotuisia vaikutuksia yhden maan talouteen, olisi vastaavia vaikutuksia toisen maan talouteen. Poikkeus on tällä alalla kaukana säännöstä.

Aseidenriisunnan vaikutukset Kansantalouteen

Aseistariisunta esitetään yleensä taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen tekijänä. Esimerkiksi lentotukialuksen kustannuksia verrataan usein koulujen tai sairaaloiden määrään, jota sen rahoitus vastaa. Liiallinen varustautuminen johtaa usein talouskriiseihin ja yhteiskunnallisiin levottomuuksiin. Ei pidä kuitenkaan unohtaa, että asevarustelulla on tehtävänä varmistaa maan turvallisuus, joka on julkinen palvelu, jolla voidaan välttää sodan ja konfliktien kustannukset.

Neuvotellussa aseistariisunnassa on aina otettava huomioon kansainvälisen turvallisuuden taloudelliset ja strategiset vaatimukset. Aseistariisuntaa voidaan toteuttaa useissa eri muodoissa, joilla on luonnollisesti erilaiset taloudelliset seuraukset: sotilasmenojen vähentäminen, asevarastojen

poistaminen tai tietäntyyppisten aseiden poistaminen. Yleisesti voidaan todeta, että vaikka asevarustelukilpailun hidastumisella on lyhyellä aikavälillä usein kielteisiä taloudellisia vaikutuksia, pitkällä aikavälillä aseistariisunta edistää talouskasvua ja kehitystä.

Kolme käytännön havaintoa osoittavat, että lyhyellä aikavälillä "rauhan osinko" on pieni.

- Kaikki aseistariisunta ei välttämättä merkitse sotilasmenojen välitöntä vähentämistä. Varastojen tuhoaminen ja sopimusten tarkistaminen aiheuttavat merkittäviä lisäkustannuksia.

- Varastojen poistaminen ei takaa strategisten voimavarojen rajoittamista eikä sotilasmenojen vähentämistä. Se johtaa yleensä siihen, että valtiot luovat uusia aseita, jotka ovat paljon kehittyneempiä ja kalliimpia kuin sopimusten kattamat aseet.

- Sotilasmenojen vähentäminen ei merkitse välitöntä parannusta kansantalouden tilanteeseen. Vaikka menot ovat helposti vaihdettavissa, aiemmin maanpuolustukseen osoitetut tehtaot, miehet ja varusteet eivät ole niin helposti vaihdettavissa. Aseteollisuuden pääomaa on vaikea kierrättää siviilialalle, kun kilpailu on jo vakiintunut. Olemassa olevien laitteiden kannattava muuntaminen edellyttää uusia investointeja, uuden tuotannon kehittämistä ja uusien myyntikanavien etsimistä jo nyt erittäin kilpailluilta siviilialoilta. Suuri osa tästä pääomasta vanhentuu, ja erikoishenkilöstöä on koulutettava uudelleen.

Pitkän aikavälin tuottavuus

Jos aseistariisuntaa tapahtuu, sen on oltava laajaa. Lyhyellä aikavälillä sillä voi olla kielteisiä vaikutuksia viejämaiden aseiteollisuuteen. Taloudellisten vaikutusten pitäisi kuitenkin olla myönteisiä pidemmällä aikavälillä, jos sisäisten asehankintojen vähenemisen aiheuttama talouden laskusuhdanne ei johda peruuttamattomuuteen. On jopa todennäköistä, että sotilasmenojen hyvin hallittu vähentäminen vaikuttaisi myönteisesti siviilitutkimukseen ja -kehitykseen, kansantalouksien reaalitytuottavuuteen ja luottamukseen kansainvälisissä kauppasuhteissa.

Kestävän aseistariisuntaprosessin odotettavissa olevat taloudelliset hyödyt voivat olla pitkällä aikavälillä hyvin suuret. Ekonometristen mallien tulokset osoittavat, että tällaisella toimella on melko myönteisiä vaikutuksia, erityisesti kun vapautuvia varoja siirretään osittain kolmannen maailman maiden hyväksi. Kun otetaan huomioon sotilasmenojen tuottamaton luonne, ei ole epäilystäkään siitä, että kun ensimmäinen muuntokriisi on ratkaistu, uudella rauhantilanteella olisi myönteisiä vaikutuksia maailman talouskehitykseen. Suuri kysymys on, saavutetaanko kansainvälinen rauha ilman aseita maiden suojelemiseksi. Jos konfliktia ei olisi syntynyt ilman sitä, kyse on todella tuottamattomista menoista, vaikka vaikutusvaltaisimmat maat voivatkin käyttää edukseen "dominointivaikutuksia", jotka parantavat niiden taloudellista tilannetta suhteessa muiden tuonti- ja/tai vientimaiden tilanteeseen.

Edellytykset aseiden riisunnan onnistumiselle

Onnistuneella kehitysyhteistyöhön tähtäävällä aseistariisunnalla on kaksi perusedellytystä. Yhtäältä on välttämätöntä siirtää kolmannen maailman maille osa asevarustelukilpailun vähentämisen ansiosta säästyneistä resursseista, ja toisaalta on välttämätöntä poistaa ne perimmäiset syyt, jotka ajavat valtiot aseellisiin konflikteihin.

Niissä maissa, joissa ei ole aseteollisuutta, sotilasmenojen vähentämisen vaikutukset ovat lyhyellä aikavälillä myönteisiä, koska ne kannustavat käyttämään asehankintoihin käytettyjä resursseja tehokkaammin. Aseistariisuntapyrkimyksillä voi kuitenkin olla suotuisia vaikutuksia vain, jos yhteiskunnalliset ryhmät eivät takavarikoi näin kertynyttä säästöä ja päätä käyttää sitä tuottamattomiin tarkoituksiin (pääoman vienti, ylellisyystuotteiden tuonti jne.). Toisin sanoen siirto on taloudellisesti kiinnostava vain, jos se on osa erittäin tuottavaa toimintaa.

Siirrolla on toisinaan todennäköisesti myös kielteinen vaikutus, sillä se lisää inflaatiopaineita. Kansainvälisellä avulla voi olla myös vääristyneitä vaikutuksia, jos se johtaa köyhien maiden paikallisen tuotannon tuhoutumiseen ja asteittaiseen taloudelliseen riippuvuuteen, joka on yksi köyhtymisen

osatekijä. Lopuksi totean, että tuki, joka ei ole epätsekästä, voi johtaa väärään kehitykseen. Rikkaiden maiden tulonsiirrot perustuvat usein muihin näkökohtiin kuin vastaanottajiksi oletettujen kolmannen maailman maiden talouskehitystarpeisiin.

Kohti pysyvää aseidenriisuntaa

Kansainvälinen aseistariisunta edellyttää useita päätöksiä, jotka koskevat muun muassa kansainvälistä taloudellista tasapainoa, kehityksen luonnetta, suunnitellun teknisen kehityksen suuntaa tai taloudellisten resurssien uudelleenjakoa. Näistä kysymyksistä keskustellaan harvoin neuvottelupöydissä asevarustelukilpailun rajoittamiseksi. Taloudellinen kehitys on kuitenkin kansainvälisen turvallisuuden perustekijä. Se toimii ainakin kolmella tasolla:

- Ensinnäkin, niukkuuden maailmassa ja ilman kansainvälisiä konflikteja sotilasmenot ovat tuhlausta. Entisen Neuvostoliiton viimeaikaiset kokemukset osoittavat, että liialliset sotilasmenot heikentävät vähitellen talouskoneiston tehokkuutta ja vähentävät lopulta kansallista puolustuskykyä.

- Toiseksi aseistariisunta, joka ei ole yhteydessä asevarustelukilpailun taustalla oleviin syihin, voi viime kädessä osoittautua vaaralliseksi rauhalle tai demokraattisille poliittisille järjestelmille. Koska suurvallat voivat hyötyä suoraan tai epäsuorasti ylivallan vaikutuksista, strategisen voimatasapainon perusteellinen muutos muuttaa todennäköisesti kansainvälistä talouskarttaa.

Kun ihmisarvo on uhattuna, kansakunnat haluavat usein mieluummin taistella kuin säilyttää rauhanomaisen tilanteen. Kansainvälistä turvallisuutta ei voida ylläpitää pitkällä aikavälillä liiallisen taloudellisen ja sosiaalisen ylivallan tai epätasa-arvon vallitessa.

Jokainen rauhantilanne ei myöskään välttämättä johda konfliktitilanteeseen, varsinkaan silloin, kun se perustuu tyranniaan, orjuuteen, kolonisaatioon tai riistoon ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen puutteeseen. Mutta voimmeko todella kutsua tällaisia tilanteita vielä todellisiksi rauhantilanteiksi?

Bibliografia

Benoit, E. (1978), Growth and defence in developing countries, *Economic Development and Cultural Change*, 34.

Colard, D., Fontanel, J. and Guilhaudis, J.F. (1981) *Le désarmement pour le développement* (Vol. 19, p. 173). Fondation pour les études de défense nationale.

Deger, S., West, R. (1987), *Defence, Security and Development*. Frances Pinter, London.

Fontanel, J. (1986), The international disarmament fund for development, *Disarmament* 9(1). United Nation Organisation.

Fontanel, J. (1990) The economic effects of military expenditure in Third World countries. *Journal of Peace Research*, 27(4), pp.461-466.

Fontanel, J. and Smith, R. (1985) Analyse économique des dépenses militaires. *Stratégique*.

Fontanel, J. (1993) *Economistes de la paix*. Presses Universitaire de Grenoble. Grenoble.

Fontanel, J. and Ward, M.D. (1993) Military expenditures, armament, and disarmament. *Defence and Peace Economics*, 4(1), pp.63-78.

Fontanel, J. (1993), Un développement sans armes, Le Courrier de l'UNESCO, Le Temps de désarmer, Octobre.

Fontanel, J. (1993), Investing in Peace, The Unesco Courier, Time du Disarm, October.

Galbraith, J.K. (1993). Le pouvoir économique autonome, in *Economistes de la paix* (Fontanel, Ed.), Grenoble, Grenoble

Kaldor, M. (1962), *The baroque arsenal*, Deutsch, London

Melman, S. (1972), *The permanent war economy*, Simon & Schuster, New York

Smith, R., Humm, A. and Fontanel, J. (1985) The economics of exporting arms. *Journal of Peace Research*, 22(3), pp.239-247.

Smith, R., Humm, A., Fontanel, J. (1987), Capital labour substitution in defence provision, *Defence Security and Development*, London.

Ward, M. (1991), Military technologies and Economic Development. A comparison of India and Brazil, *Arès, Défense et Sécurité*, Grenoble.